

Jan Willem Roosembrand Genesis 1: 14-19 vierde dag.

Dia 1

Ladies and gentlemen, fasten your seatbelts.

We stijgen vanmorgen op naar grote hoogten.

Dit is een dag om van te duizelen.

Wij kennen de aarde als de derde planeet vanaf de zon, met een eigen maan om de aarde.

Genesis noemt de zon het grote licht en de maan het kleine licht. Wij weten dat vele sterren oneindig veel groter zijn dan de zon en de maan bij elkaar.

Ja het is opnieuw, net als bij de tweede dag, duidelijk dat wij een heel ander beeld hebben van de kosmos dan de eerste lezers van het bijbelboek Genesis.

Dia 2

In het universiteitsmuseum aan de Oude Kijk in 't Jatstraat draait momenteel een expositie: Beyond the Stars, reis naar de oneindige ruimte. Erg leuk, met prachtige grote foto's van sterren en sterrenstelsels, die als abstracte kunst niet zouden misstaan.

Je kunt trouwens ook terecht bij Klaas Nanninga, uit onze gemeente die op 30 november een lezing houdt in de Oosterkerk, over het heelal, over de geboorte, het leven en de dood van sterren en planeten, over zwarte gaten, rode reuzen, witte dwergen en nog veel meer.

Dia 3

Op school leer je jaartallen met het vak geschiedenis, 1600 slag bij Nieuwpoort, en nog verder terug, maar dat is kinderspel vergeleken met de getallen die je te horen krijgt bij biologie, sterrenkunde en geologie. De aarde ontstaan 4.57 miljard jaar geleden. En de zon is nog veel ouder.

Maar wacht even. In Genesis is de aarde ouder, oké, niet meer dan een paar dagen, maar toch. Hoe zit het nu?

Laten we beginnen met weer eens te proberen het bijbelboek Genesis te lezen zoals de eerste lezers, het volk Israël, het heeft gelezen.

We weten dat Israël een compleet ander beeld van de hemel en aarde had dan wij nu.

Geen planeet in een uitdijende ruimte, maar een platte schijf, met water boven en water onder. Keurig gescheiden door dat zogeheten gewelf, dat hemelgewelf.

Dia 4

Ik legde al eerder uit dat de tweede reeks van drie dagen correspondeert met de eerste.

Er is overeenkomst tussen dag 1 en 4: licht en lichtdragers, dag 2 en 5: water boven en onder, en vogels en vissen, en dag 3 en 6: het droge komt te voorschijn en krijgt bewoners: mens en dier.

Daar zit iets poëtisch in die vormgeving. Hier wordt de schepping bezongen als loflied op de Schepper.

Nu dus de vierde dag: zon maan en sterren.

Dia 5

Die worden alsof het glow in the dark stickers zijn aan het hemelgewelf gezet. Vers 17: Hij plaatste ze aan het hemelgewelf, volgens Israëls voorstelling dus aan die koepel, die de grote dreigende watermassa's daarboven op veilige afstand houden.

Dia 6

Ondertussen weten we uit de bijbel dat ook Israël natuurlijk net als alle mensen, of je nou veel gestudeerd hebt of niet, diep onder de indruk was van de hemellichamen. In die tijd hadden ze nog geen last van onze huidige lichtvervuiling, waardoor we vaak maar een paar honderd sterren kunnen zien met het blote oog, en dan moet je nog goed je best doen. Nee, toen Abram zijn ogen opsloeg vanuit zijn tent in de woestijn, toen werd hij overweldigd door het aantal sterren.

Dia 7

Of luister eens naar een oude tekst als Job 38 waarin God zelf Job een lesje geeft in sterrenkunde, of liever in menselijke nederigheid.

*Kun jij de Plejaden aan banden leggen
of de ketenen van Orion losmaken?*

*Kun jij de dierenriem op tijd laten schijnen
en de Grote Beer met haar jongen de weg wijzen?*

Opvallend is hier de benaming voor de verschillende sterrenbeelden: de Orion, de Grote Beer, en er is zelfs sprake van de Dierenriem.

Je weet nooit of hier dezelfde sterrencombinaties mee bedoeld zijn als die wij er tegenwoordig mee bedoelen, maar kennelijk is men al sinds oude tijden bezig om de diverse sterren te groeperen en aan elkaar te verbinden.

Zo zijn zij en wij nog steeds onder de indruk van de sterren.

Dia 8

Of luister naar de profeet Jesaja: hoofdstuk 40:

Kijk omhoog: wie heeft dit alles geschapen?

Hij laat het leger sterren voltallig uitrukken,

hij roept ze bij hun naam, een voor een;

door zijn kracht en onmetelijke grootheid

ontbreekt er niet één.

Hier zie je hoe de bijbel vaak bezig is: om God te leren kennen moet je naar de meest indrukwekkende verschijnselen kijken, naar de soms ook angstaanjagende dingen om je heen, en dan bedenken dat God nog groter is. Van een nog grotere orde, Hij is de schepper.

De sterren en de zon en de maan, dat zijn voor Israël ook de stabiele factoren in het leven, het toonbeeld van onveranderlijkheid en eeuwigheid.

Dia 9

En dan zie je daarin ook het zelfde: zelfs als de zon en de maan en de sterren zouden wankelen (wat haast ondenkbaar is) dan nog blijft God, en ben je veilig bij de God van Israël.

Hoor de dreiging van de laatste oordeel: Jesaja 13

De sterren aan de hemel geven geen licht meer,

sterrenbeelden doven uit,

*de zon is verduisterd als ze opkomt,
het licht van de maan is verdwenen.*

Dia 10

Of Jesaja 34:

*De sterren aan de hemel vergaan,
als een boekrol wordt de hemel opgerold.
Alle sterren vallen neer,
zoals bladeren vallen van een wijnstok
of verschrompelde vruchten van een vijgenboom.*

Dia 11

Maar er is ook een belofte voor later: Jesaja 60

*Overdag is het licht van de zon niet meer nodig,
de glans van de maan hoeft je niet te verlichten,
want de HEER zal je voor altijd licht geven
en je God zal voor je schitteren.*

Dia 12

En die belofte komt terug in openbaring 21: met Christus als ons eeuwig licht!

*De stad heeft het licht van de zon en de maan niet nodig: over haar schijnt Gods luister, en
het lam is haar licht.*

Ja, zoals wij allemaal waren ze ook toen diep onder de indruk van de majesteit van sterren,
zon en maan.

Ze wisten natuurlijk ook uit eigen ervaring dat het licht van de zon noodzakelijk is voor het
leven, voor vruchtbaarheid, voor groei.

Dia 13

En daarom klinkt de waarschuwing in Deuteronomium 4:

En als u omhoog kijkt en de zon, de maan en de sterren ziet, al die lichten aan de hemel, laat u er dan niet toe verleiden daarvoor neer te knielen en te vereren wat de HEER, uw God, voor de andere volken op aarde heeft bestemd.

Dia 14

En de profeet Jesaja waarschuwt voor de onzin en de machteloosheid van horoscopen op grond van de stand van de sterren. Als Gods oordeel komt, helpt het geen fluit. Jesaja 47

*Laten zij die naar de sterren staren,
die de hemel kunnen uitleggen,
die je per maand laten weten wat je overkomen zal,
laten zij nu aantreden, laten zij je redden!*

De volken rondom vereerden de zon en de maan als goden. Waar Abram vandaan kwam, Ur, daar was de maangod populair. In Egypte had je de God Ra, de zonnegod.

Dia 15

En let nu eens op, veel uileggers zien er een bijzondere betekenis dat Genesis in het verhaal van de oorsprong van alles de zon niet eens bij name noemt, omdat het voor velen een godennaam is geworden, ook de maan krijgt geen naam. Nee, het zijn het grootste licht en het kleinere licht.

Puur functioneel.

Je moet je voorstellen dat je leeft in een cultuur waarin zon en maan en sterren goden zijn, machten waar je je van afhankelijk voelt, die je leven maken en breken, goden waar je voor de op de knieën gaat. En dan zegt dat volkje Israël: wij geloven in de ene schepper, JHWH, de God die bevrijdt, en die ons als vrije mensen in deze wereld een plek heeft gegund, en nog steeds gunt.

Wij zijn gaan niet op de knieën voor zon en maan en sterren.

Wij mogen het zo zien: het zijn gewoon lampen aan het hemelgewelf.

Verlichting aan het kosmische plafond.

Het ene een spotlight voor overdag, het ander een schemerlamp voor 's nachts met een oneindig aantal nachtlampjes, zodat je ook 's nachts niet bang hoeft te zijn.

Dia 16

Misschien dat je zelfs kunt zeggen dat om te accentueren, dat de zon geen God is, dat daarom in Genesis 1 het licht allang bestaat, voor de zon is opgegaan.

Ja, toch, op de eerste dag wordt het licht al aangedaan, er zij licht en er was licht. Want God is licht en als hij bij je komt, dan breekt het licht door het donker. Of de zon nu al schijnt of niet.

Je zou dus kunnen zeggen dat de manier waarop Genesis vertelt over licht en lampen een soort onttroning of ontgoddelijking is van die imponerende hemellichamen. Hij heeft ze in de hand. En hij heeft ze opgehangen aan het plafond om hier het leven mogelijk te maken.

De zon een God?

Welnee, het is Gods feestverlichting voor ons.

Dia 17

Kijk maar eens welke drie functies de hemellichamen krijgen.

- a. Ze moeten het donker verder indammen, zelfs in de nacht. Het wordt nooit stikdonker. Je hoeft niet bang te zijn, al gaan de lichten uit. God is er en Hij blijft, als jij je ogen sluit.

Dia 18

- b. De lampen moeten natuurlijk ook gewoon licht geven op de aarde. Want zonder licht is er geen leven mogelijk op aarde. Zonder licht kan er niks groeien.

Dia 19

- c. Ze geven tijden aan, seizoenen, dagen en jaren. Door de gang van de sterren, door de omloop om de zon, door de sterrenbeelden aan de hemel, krijgt het leven ritme. Dag en nachtritme, noodzakelijk voor mensen en dieren. Seizoenen: of met een andere vertaling: feesttijden. Tijden om feest te vieren. Wanneer kunnen we zaaien? Oogstfeesten, de wijnoogst. De kalender is bij de schepping al ingesteld op feesten. Je

bestaan krijgt een ritme. En structuur. Er zijn jaren. Je viert je verjaardag. Ja, heb je daar wel eens bij stilgestaan? Als er geen zon was gemaakt, waren er geen jaren, en kon je je verjaardag niet vieren. De stand van de zon geeft de seizoenen aan. De tijd. God geeft ons de tijd. Heb je daar wel eens over nagedacht? Dat God niet alles in een klap meteen af maakte, maar ons de tijd geeft. Als je ongeduldig bent omdat het niet snel genoeg gaat, misschien zit je in therapie, waarom duurt het zo lang? God heeft de tijd, God geeft de tijd.

Interessant ten slotte nog even door te denken over de verhouding van dag 1 en dag 4. Misschien een beetje ingewikkeld, dit is voor de denkers onder ons,

Dia 20

Op dag 1 horen we dat God zelf het licht van het duister scheidt. De dag van de nacht.

Op dag 4 delegeert hij deze taak aan de zon en de maan en de sterren.

Gods eigen werk wordt hier creatuurlijk overgenomen door de zon en de maan.

Op dag 1 brak God zelf de heerschappij van de duisternis op de oervloed.

Op dag 4 krijgt de maan de rol, met de sterren, dat er zelfs in de donkere nacht nog licht brandt, zodat de nacht niet in het donker stikt.

Dat is een interessante waarneming.

Wat God op dag 1 in eigen persoon doet, er zij licht, dat besteedt hij op dag 4 uit aan schepsels, zon maan en sterren.

En zodra iemand in de verleiding komt, omdat hij zo onder de indruk komt van dat schepsel, zodra je in de verleiding komt om er voor op de knieën te gaan, om het te verabsoluteren, om het te vergoddelijken, om te denken dat dit de hoogste werkelijkheid en waarheid en zin van het leven is, zegt Genesis 1: nou nou, wacht even, uiteindelijk is het God zelf hoor, die 't licht geeft. Hij gebruikt de zon en de maan en de sterren, maar denk nou niet dat hij daar van afhankelijk is.

Hoe zit alles in elkaar? Hoe werkt de wereld? Nou ja, zoek het maar uit, God geeft je de wereld in handen, je mag er alle onderzoek naar doen, je bent beeld van God of je bent het niet!

En dan vind je steeds beter uit hoe het werkt.

De wetenschap ontwikkelt zich. Wat weten we al veel meer dan vroeger over het heelal, over het ontstaan van alles, over het leven.

Maar in de theologie maken we dan onderscheid bij het aangeven van waar processen en gebeurtenissen door veroorzaakt worden, tussen schepselmatige oorzaken (de dingen werken zoals ze werken, dat is het terrein van de wetenschap) en God zelf als schepper die de primaire, de eerste oorzaak is en blijft van alles.

Dat zie ik al een beetje terug in de verhouding van dag 1 en 4.

Het licht: dat is Gods woord, er zij licht en er was licht. Zo maakt God scheiding tussen dag en nacht.

En dan delegeert Hij dit vol vertrouwen aan zon en maan. Die krijgen met heel de schepping een soort autonomie, een eigen verantwoordelijkheid, een zelfstandige werking, een functionaliteit, maar die blijft gedragen worden door God zelf.

Dia 21

Zullen we eens proberen om dit toe te passen op onze goden en afgoden?

Niet alleen voor de denkers, ook voor meer praktisch ingestelde mensen.

We proberen te ontdekken hoe bevrijdend het kan zijn om achter en boven alles de levende God te zien, de Schepper van alles.

Ik denk aan een gevoel dat je bekruipen kan als je probeert te vatten hoe groot het heelal is, hoe onmetelijk en uitdijend, hoe koud en onpersoonlijk. Soms denk ik er liever niet aan. Maar ja, dat kan ik wel zeggen, want ik studeer geen sterrenkunde of natuurwetenschappen. Maar jij misschien wel. Bekruipt je het gevoel van zinloosheid en verlorenheid niet soms? Denk dan aan de God die je aanspreekt: achter en in de dingen, achter en in dit eindeloze heelal sta ik, ik draag het allemaal. Zo groot ben ik en nog groter.

Dia 22

Ik denk aan de manier waarop wij tegenwoordig in kaart krijgen hoe van alles al vast ligt in je genen, in je DNA. Erfelijke ziektes, nare karaktereigenschappen. Misschien heb je er zelf mee te maken. Ja, zo zit een mens in elkaar. En voor je het weet is dit een God voor je: een doem,

een lot, een laatste waarheid. Maar achter en in deze werkelijkheid is de God die spreekt en het is er. Op het niveau van de schepping zitten we zus en zo in elkaar, maar dit is niet het diepste niveau. Dat diepste niveau dat is God zelf en zijn vertroostende woord. Hij geeft zijn Geest.

Dia 23

Ik denk tenslotte aan de status van de wetenschap in onze tijd. Ik ga daar niks lelijks van zeggen. Ik ben er blij mee. Het verhaal van de schepping geeft juist alle ruimte aan wetenschappelijk onderzoek. De wereld is niet goddelijk, zelfs de zon maan en sterren niet. Onderzoek het! Ik ben blij dat we in de kerk veel studenten hebben, gepromoveerde mensen, wetenschappers, die zorgvuldig zoeken naar hoe de wereld, de mens, de economie, de natuur, de aarde en het heelal in elkaar steken. We maken er geen God van. We eren God er om. En we bedenken dat het werkveld van de wetenschap is het opsporen van de wat ik dan noem de secundaire oorzaken. De primaire oorzaak blijft God zelf, hoeveel hij ook gedelegeerd heeft aan de schepping. En dat is een kwestie van geloven. En geloven is een kwestie van goed blijven luisteren naar zijn Woord.

In Jezus' naam, amen.